



KAYSERİ İL MERKEZİNDE GÖREV YAPAN DİN GÖREVLİLERİNİN DOKU VE ORGAN BAĞIŞI KONUSUNDAKİ BİLGİ, TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Knowledge, Attitudes and Behaviors Regarding Tissue and Organ Donation of Religious Officers Working in Kayseri, Turkey

Seçkin ÖZSAYDI¹, Leyla TEKDEMİR², Semiha Zeynep ÖZSAYDI², Elçin BALCI²

Özet

Doku ve organ nakli vücutta görevini yapamayan yapıların yerine canlı bir vericiden veya ölüden alınan sağlam bir doku veya organın nakledilmesidir ve organ yetmezliği için etkili bir terapötik yöntemdir. Bu çalışmada, din görevlilerinin doku ve organ bağışı hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi, tutum ve davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, 2018 yılında Kayseri il merkezinde görev yapmakta olan imam, müezzin ve kız Kuran kursu hocalarının katılımı ile yapılmıştır ve toplam 584 kişiye ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından literatüre uygun olarak hazırlanan ve katılımcıların sosyodemografik özellikleri, organ bağışı konusunda bilgi, tutum ve davranışlarını ölçen 34 soruluk anket formu uygulanmıştır. Çalışma grubunun %53,1'i erkek, %46,9'u kadındır ve tüm grubun %88,4'ü üniversite mezunudur. Katılımcıların %66,4'ü organ bağışı hakkındaki bilgilerini yetersiz gördüğünü belirtmiştir. Grubun %28,6'sı organ bağışında bulunmak istediğini, %22,6'sı istemediğini ve %48,8'i kararsız olduğunu belirtmiştir. Organ bağışı konusunda din görevlilerinin öncülük etmesi gerektiğini düşünenlerin oranı ise %77,6'dır. Ülkemizde organ bağışı sayısı ve farkındalığı halen yeterli düzeyde değildir. Organ nakli bekleyenlere nispeten bağışta bulunanların sayısı çok azdır. Aynı zamanda organ bağışı konusunda kilit noktalardan birinde olan din görevlileri bilgilerini yetersiz görmektedir. Doku ve organ bağışı hakkında din görevlilerinin bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır.

Anahtar kelimeler: Organ bağışı, organ nakli, doku nakli, din görevlileri.

Abstract

Tissue and organ transplantation is the transplantation of a robust tissue or organ from a living donor or dead body to replace non-functioning structures in the body and is an effective therapeutic method for organ failure. In this study, it was aimed to determine the level of knowledge of religious officials about tissue and organ donation and to examine their attitudes. The study was conducted in 2018 with the participation of 584 imams, muezzins and women Qur'an teachers working in Kayseri city center. As a data collection tool, a 34-question questionnaire was given. This questionnaire was prepared by the researchers in accordance with literature, measured the sociodemographic characteristics, knowledge, and attitudes towards organ donation. 53.1% of the study group was male, 46.9% was female, and 88.4% of the group were university graduates. 66.4% of the participants stated that they considered their knowledge about organ donation insufficient. 28.6% of the group stated that they wanted to donate organs, while 22.6% did not, and 48.8% were undecided. The rate of those who think that religious officers should lead the way in organ donation is 77.6%. The number people aware of organ donation in Turkey is still not sufficient. The number of donors is relatively low for those expecting organ transplants. At the same time, religious officers, who are in key places for organ donation, consider their knowledge insufficient. These officers need further information about tissue and organ donation and need to be able to inform the public.

Keywords: Organ donation, organ transplantation, tissue transplantation, religious officers.

1- Kayseri İl Sağlık Müdürlüğü, Kayseri, Türkiye

2- Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Kayseri, Türkiye

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Uzm. Dr. Seçkin ÖZSAYDI

e-posta / e-mail: hulyasirin@yahoo.com

Geliş Tarihi / Received: 11.02.2021, **Kabul Tarihi / Accepted:** 27.04.2021

ORCID: Seçkin ÖZSAYDI: 0000-0001-8350-288X

Leyla TEKDEMİR: 0000-0002-5130-4237

Semiha Zeynep ÖZSAYDI: 0000-0003-0065-9633

Elçin BALCI: 0000-0003-3203-198X

Nasıl Atıf Yapırım / How to Cite: Özsaydı S, Tekdemir L, Özsaydı SZ, Balcı E. Kayseri il merkezinde görev yapan din görevlilerinin doku ve organ bağışı konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 2021;6(2):71-81.

Giriş

Organ nakli, vücutta görevini yapamayan bir organın yerine canlı bir vericiden veya ölüden alınan sağlam bir doku veya organın nakledilmesidir (1, 2). Geri dönüşü olmayan yaşamsal organ yetmezliklerine karşı başarılı bir tedavi yöntemi olmasının yanı sıra, hasta bireylere ikinci bir yaşam şansı da tanımaktadır (1, 3).

Günümüzde kalp, karaciğer, böbrek, pankreas, ince bağırsak, kemik iliği, kan, deri, kornea gibi yaşamsal önemi olan pek çok organın nakli gerçekleştirilebilmektedir (2). Birçok batı ülkesinde organ nakilleri ağırlıklı olarak kadavradan sağlanırken, ülkemizde bu konuda büyük sıkıntılar yaşanmakta ve organ nakilleri batılı ülkelerin tam tersine ağırlıklı olarak canlı donörlerden yapılmaktadır (4, 5).

Organ bağıışı, ülkemizde istenilen düzeyde değildir. 2020 yılında yapılan organ nakli sayısı 3.853, 2020 yılında organ nakli bekleyen hasta sayısı ise 23.874'tür. (6, 7). Organ bağıışı yetersizliğinin yasal, dini ve eğitimsel vb. birçok nedeninin olduğu bilinmektedir (1, 8). Literatür incelendiğinde; bireylerin organ bağıışı konusundaki tutumlarını eğitim, sosyoekonomik düzey, kültür ve dinin etkilediği saptanmıştır (9, 10). Yapılan bir çalışmada dini görüşlerden ötürü organ bağıışını düşünmeyenlerin oranı %30,8 bulunmuştur (11). Diğer bir çalışmada ise dini nedenlerden dolayı organ bağıışı

düşünmeyenlerin oranı %29,4'tür (12). İnsanların dini bilgilerinin yetersizliği organ bağıışının önündeki engellerden biri gibi görünmektedir. Oysa İslam dini açısından organ bağıışının herhangi bir sakıncası bulunmadığı Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun 3.3.1980 tarihli 396 sayılı kararında belirtilmiştir (13).

Organ bağıışlarını arttırabilmek için, halkın bu konudaki yetersiz bilgisinin ve olumsuz tutumunun giderilmesi ve toplumda bu alanda oluşmuş engellerin aşılması gerekmektedir. Bunun için toplumda her bireyin özellikle de eğitimli kişilerin yeterli bilgi ve bilince sahip olması gerekir (14).

Din görevlileri, mensubu oldukları dinlerin inananlarını sosyal, psikolojik yönelim ve davranışlarını doğrudan etkileyebilen kritik ve etkin bir meslek grubudur. İnanç faktörünün önemli bir düzeyde etkilediği doku ve organ bağıışında bulunma durumu açısından, din adamlarının organ bağıışı konusundaki bilgi düzeylerinin artırılması, doğru yönlendirilecekleri tutum ve davranışları, bağıışçı sayısını ve buna bağılı olarak kurtarılacak hayat veya yaşam kalitesi yükselmiş birey sayısını arttıracaktır.

Bundan dolayı bu çalışmada, din görevlilerinin doku ve organ bağıışı hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi, tutum ve davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı ve kesitsel nitelikte olan bu çalışma, 2018 yılında Kayseri İl Müftülüğü'ne bağılı olarak Kayseri il merkezinde görev yapmakta olan imam, müezzin ve kız Kuran kursu hocalarının katılımı ile yapılmıştır. Çalışmaya 500 kadın Kuran kursu hocası, 850 erkek imam ve müezzin olmak üzere toplam 1.350 kişinin alınması planlanmıştır. Evrenin tamamının çalışmaya alınması amaçlandığı için örneklem seçilmemiştir. Anketler din görevlilerinin merkez ilçe müftülüklerindeki aylık periyodik toplantıları sırasında uygulanmıştır. Yıllık izin, rapor,

görevlendirme vs. gibi mazeretlerle toplantılara düzenli katılımın olmaması ve din görevlilerinin bir kısmının çalışmaya katılmayı reddetmesi nedeniyle toplam 584 kişiye ulaşılabildiği görülmüştür.

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan ve katılımcıların sosyodemografik özellikleri, organ bağıışı konusunda bilgi, tutum ve davranışlarını ölçen 34 soruluk anket formu uygulanmıştır. Müftülüğün aylık eğitim ve grup toplantıları için gelen din görevlilerine toplantıları öncesinde çalışmanın amacı açıklandıktan sonra anket yapmayı kabul

edenlere anketler dağıtılmış ve araştırmacıların gözetiminde kendilerinin doldurması istenmiştir.

Araştırma için Erciyes Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onay ve resmi yoldan Kayseri İl Müftülüğü'nden 06/04/2018 tarih ve 1149 sayılı yazılı idari izin alındıktan sonra çalışmaya başlanmıştır.

Bulgular

Çalışma grubunun %53,1'i erkek, %46,9'u kadındır ve yaş ortalaması erkekler için 45,9±8,6, kadınlar için 36,3±6,8 yıldır.

Elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS v21.0 programıyla değerlendirilmiş, katılımcıların sosyodemografik ve diğer özellikleriyle ilgili dağılımları sıklık tablolarında sayı ve yüzde olarak verilmiş, kategorik verilerin karşılaştırılmasında ki kare testleri kullanılmıştır. Testlerde p<0,05 değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Katılımcıların %88,4'ü üniversite, %10,8'i lise mezunudur (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve organ nakli öykülerine göre dağılımları.

Değişkenler	Sayı	%
Yaş		Ortalaması (±SS*)
Erkek		45,9 (±8,6)
Kadın		36,3 (±6,8)
Cinsiyet		
Erkek	310	53,1
Kadın	274	46,9
Evlilik durumu		
Evli	524	89,7
Bekar	44	7,5
Dul/boşanmış	16	2,7
Öğrenim durumu		
İlkokul	1	0,2
Ortaokul	4	0,7
Lise	63	10,8
Üniversite	516	88,4
Görev		
İmam	255	43,7
Müezzin	48	8,2
Vaiz	1	0,2
Kur'an kursu hocası	275	47,1
Diğer (geçici öğretici)	5	0,9
Kronik hastalık (n=92)		
Diyabet	16	17,3
Kalp-damar hastalıkları	16	17,3
Solunum sistemi hastalıkları	15	16,4
Kas-iskelet sistemi hastalıkları	6	6,6
Böbrek hastalığı	2	2,1
Diğer (migren, gastrit, lösemi, anemi vb.)	37	40,3
Organ nakli bekleyen yakını olup olmadığı		
Olanlar	20	3,4
Olmayanlar	564	96,6
Organ nakli olan yakını olup olmadığı		
Olanlar	50	8,6
Olmayanlar	564	91,4
Toplam	584	100,0

*SS: Standart sapma

Çalışmaya katılan din görevlilerine etrafındaki kişilerce organ bağışının dinen uygun olup olmadığı sorulma durumu

incelenmiş, "evet nadiren sorarlar" diyenlerin oranı %70,0 ile en yüksek oranda bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcılara etrafındaki kişilerin organ bağışının dinen uygun olup olmadığını sorma durumları.

Etrafındaki kişilerin organ bağışının dinen uygunluğunu sorma durumu	Sayı	%
Sıklıkla sorar diyenler	79	13,5
Nadiren sorar diyenler	409	70,0
Hiç sormaz diyenler	96	16,5
Toplam	584	100,0

Organ bağışı hakkında bilgi durumlarının sorgulandığı soruya kişilerin %37,0'ı 'evet bilgim var', %58,7'si 'kısmen bilgim var', %4,3'ü 'hayır bilgim yok' cevaplarını vermiştir.

Organ bağışı hakkındaki bilgilerini nereden edindikleri sorulduğunda sırasıyla en çok tv-radyo (%62,2), sosyal çevre-arkadaş (%32,2), internet (%29,3) cevapları verilmiştir. Nakli yapılabilen organ bilgisinin sorgulandığı soruda sırasıyla en fazla böbrek (%85,6), kalp (%69,3),

karaciğer (%67,6) cevapları verilmiştir.

Ülkemizde organ bağışı ile ilgili yürürlükte bir yasa olduğunu bilenlerin oranı %37,7 iken, katılımcıların %54,1'i 'fikrim yok' demıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organ bağışı hakkındaki fetvasını bilenlerin oranı %89,4'tür. Organ bağışının dinen uygun olduğunu düşünen din görevlilerinin oranı %66,4 iken, %24,1'i kararsız kalmıştır. Organ bağışı konusunda din adamlarının öncülük etmesi gerektiğini düşünenlerin oranı ise %77,6 olmuştur (Tablo 3).

Tablo 3: Katılımcıların organ bağışına dair bilgi ve tutum sorularına verilen yanıtlara göre dağılımları.

Organ bağışına dair bilgi ve tutum	Sayı	%
Organ bağışı hakkında bilgi durumu		
Evet bilgim var	216	37,0
Kısmen bilgim var	343	58,7
Hayır bilgim yok	25	4,3
Organ bağışı hakkında bilgisini yeterli görüp görmediği		
Evet yeterli	121	20,7
Hayır yetersiz	388	66,5
Kararsızım	75	12,8
Ülkemizde organ bağışı düzeyini yeterli görüp görmediği		
Evet yeterli	9	1,5
Hayır yeterli değil	461	79,0
Fikrim yok	114	19,5
Diyanet İ.B.'nin organ bağışı ile ilgili fetvasının olduğunu bilme durumu		
Bilen	522	89,4
Bilmeyen	4	0,7
Fikri olmayan	58	9,9
Organ bağışının dini açıdan uygun olup olmadığını düşünme durumu		
Uygun	388	66,5
Uygun değil	55	9,4
Kararsız	141	24,1
Organ bağışı konusunda din adamlarının öncülük etmesi gerektiğini düşünme durumu		
Evet öncülük etmeli	453	77,6
Hayır öncülük etmemeli	30	5,1
Kararsız	101	17,3
Ülkemizde organ bağışı ile ilgili yasa olduğunu bilme durumu		
Bilen	220	37,7
Bilmeyen	48	8,2
Fikri olmayan	316	54,1
Toplam	584	100,0
Organ bağışı ile ilgili bilgi edinilen kaynak*		
Tv-radyo	363	32,7
Sosyal çevre-arkadaş	188	16,9
İnternet	171	15,4
Kitap-Dergi	168	15,1
Sağlık Personeli	149	13,4
Okul Dönemimden	71	6,4
Nakli yapılabilen doku ve organları bilme durumları*		
Böbrek	500	85,6
Kalp	405	69,3
Karaciğer	395	67,6
Kemik iliği	375	64,2
Kornea	303	51,9
Akciğer	218	37,3
Kol-bacak	169	28,9
Pankreas	72	12,3
Barsak	67	11,5

*:Birden çok seçenek işaretlenebilmiştir.

%27,6'sı organ bağışında bulunmak istemekteyken, %2,4'ü organ bağışında bulunmuştur. Katılımcıların %49,1'i organ bağışında bulunmak konusunda kararsızken, %23,3'ü ise organ bağışında bulunmak istememektedir. Organ bağışında bulunmak istemeyenlerin en çok belirttiği

nedenler sırasıyla 'dini açıdan uygun olduğunu düşünmeme' (%31,6) ve 'bedene/cesede müdahale edilmesini istememe' (%25,7) olmuştur. Organ bağışında bulunmak isteyenlerin en çok belirttiği neden ise 'hayat kurtarma düşüncesi'dir (%70,2) (Tablo 4).

Tablo 4: : Katılımcıların organ bağışında bulunmayı isteme durumları, ilişkili durumları ve organ bağışında bulunmak isteme ve istememe nedenlerinin dağılımları.

Katılımcıların organ bağışında bulunmayı isteme ve ilişkili durumları	Sayı	%
Organ bağışında bulunmayı isteme durumu (n=584)		
İsteyen	161	27,6
İstemeyen	136	23,3
Kararsız	287	49,1
Organ bağış kartı alma durumu		
Kartı olanlar	10	1,7
Kartı olmayanlar	574	98,3
En az bir kez kan bağışında bulunma durumu		
Bulunanlar	295	50,5
Bulunmayanlar	289	49,5
Toplam	584	100,0
Organ bağışında bulunmak isteme / istememe nedenleri		
Organ bağışında bulunmak istememe nedenleri		
Dini açıdan uygun olmadığını düşünme	43	31,7
Bedene/cesede müdahale edilmesini istememe	35	25,7
Ticari açıdan kullanılabileceğini düşünme	13	9,6
Hastalık nedeniyle uygun olmama	9	6,6
Ölmeden önce doku ve organlarının alınmasından korkma	8	5,9
İstemediği kişilere verilebileceğini düşünme	4	2,9
Hekimlere güvenmeme	4	2,9
Diğer (nakil olan hastaya faydası yok,beyin ölümünden sonra hayata dönülebilir..)	20	14,7
Toplam	136	100,0
Organ bağışında bulunmak isteme nedenleri		
Hayat kurtarma düşüncesi	113	70,2
Sevap olduğu düşüncesi	21	13,0
İlerde kendisinin de ihtiyaç duyabileceğini düşünme	8	5,0
Çevresinde organ nakli bekleyenler olması nedeniyle	3	1,9
Diğer	16	9,9
Toplam	161	100,0

Organ bağışında bulunmak isteyen din görevlileri, kararsızlar ve istemeyenlere göre cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fetvasını bilme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir (p>0,05). Organ

bağışının dinen uygun olduğunu düşünenlerde ve organ bağış hakkında bilgisi olduğunu belirtenlerde ise organ bağışında bulunma isteği istatistiksel anlamlı olarak fazla bulunmuştur (p<0,05) (Tablo 5).

Tablo 5: Katılımcıların bazı özelliklerinin organ bağışında bulunmayı isteme durumu yönünden karşılaştırılması.

Katılımcıların bazı özellikleri	O.B.'nda bulunmak isteyenler n(%)*	O.B.'nda bulunmak istemeyenler-kararsızlar n(%)*	Toplam n	X ²	p
Cinsiyet					
Erkek	84(27,1)	226(72,9)	310	0,074	0,786
Kadın	77(28,1)	197(71,9)	274		
Yaş					
40 yaş altı	76(28,3)	193(71,7)	269	0,117	0,732
40 yaş ve üstü	85(27,0)	230(73,0)	315		
Öğrenim					
Üniversite	143(27,7)	373(72,3)	516	0,046	0,829
Lise ve altı	18(26,5)	50(73,5)	68		
Dini açıdan görüşler					
O.B. dini açıdan uygun olduğunu düşünenler	145(37,4)	243(62,6)	388	55,914	<0,001
O.B. dini açıdan uygun olmadığını düşünenler	3(5,5)	52(94,5)	55		
Kararsız olanlar	13(9,2)	128(90,8)	141		
O.B. hakkında bilgi sahibi olma durumu					
O.B. hakkında bilgim var diyenler	75(34,7)	141(65,3)	216	8,785	0,003
O.B. hakkında kısmen bilgim var/ bilgim yok diyenler	86(23,4)	282(76,6)	368		
O.B. hakkında diyanet fetvası olduğu hakkında bilgili olma durumu					
O.B. hakkında Diyanet İ.B.'nin fetvası olduğunu bilenler	147(28,2)	375(71,8)	522	0,864	0,353
O.B. hakkında Diyanet İ.B.'nin fetvası olduğunu bilmeyenler/ fikri olmayanlar	14(22,6)	48(77,4)	62		

*:Sadır toplamları verilmiştir.

Erkek din görevlilerinde, 40 yaş ve üstü olanlarda, lise ve altı eğitim düzeyine sahip olanlarda ve organ bağışının dini açıdan uygun olduğunu düşünenlerde, organ

bağışı konusunda kısmen bilgim var veya bilgim yok diyenlerde kan bağışında bulunma oranı da istatistiksel anlamlı olarak fazla bulunmuştur (p<0,05) (Tablo 6).

Tablo 6: Katılımcıların bazı özelliklerinin kan bağışında bulunma durumuyla karşılaştırılması.

Parametreler	Kan bağışında bulunanlar n(%)	Kan bağışında bulunmayanlar n(%)	Toplam n	X ²	p
Cinsiyet					
Erkek	248 (80,0)	62 (20,0)	310	229,811	<0,001
Kadın	47 (17,2)	227 (82,8)	274		
Yaş					
40 Yaş altı	87 (32,3)	182 (67,7)	269	65,880	<0,001
40 Yaş ve üstü	208 (66,0)	107 (34,0)	315		
Öğrenim					
Üniversite	253 (49,0)	263 (51,0)	516	3,897	0,048
Lise ve altı	42 (61,8)	26 (38,2)	68		
Dini açıdan görüşler					
O.B. dini açıdan uygun olduğunu düşünenler	213(54,9)	175 (45,1)	388	10,495	0,005
O.B. dini açıdan uygun olmadığını düşünenler	27 (49,1)	28 (50,9)	55		
O.B. dini açıdan uygunluğu konusunda kararsız olanlar	55 (39,0)	86 (61,0)	141		
O.B. hakkında bilgi sahibi olma durumu					
O.B. hakkında bilgim var diyenler	132 (44,3)	84 (55,7)	216	15,400	<0,001
O.B. hakkında kısmen bilgim var/ bilgim yok diyenler	163 (61,1)	205 (38,9)	368		
O.B. hakkında diyanet fetvası olduğu hakkında bilgili olma durumu					
O.B. Hakkında Diyanet İ.B.'nin fetvası olduğunu bilenler	269 (51,5)	253 (48,5)	522	2,042	0,153
O.B. Hakkında Diyanet İ.B.'nin fetvası olduğunu bilmeyenler/fikrim yok diyenler	26 (41,9)	36 (58,1)	62		

*: Satır toplamları verilmiştir.

Tartışma

Organ nakli ve organ bağış konusunda halka öncülük eden iki meslek dalı ön planda gözükmektedir: Hekimler ve din adamları (9). Organ nakli ile ilgili olumlu veya olumsuz görüşlerinin toplumun genel davranışını etkileyebileceği düşünülerek, çalışmamızda din görevlilerinin doku ve organ bağış hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi, tutum ve davranışlarının incelenmesini amaçladık.

Üniversite son sınıf öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, doku-organ bağış ile ilgili bilgi edinme kaynaklarının sorgulandığı

ve birden çok cevap verilebilen soruya katılımcıların %46,0'ı 'televizyon' ve %19,4'ü 'gazete-dergi' cevabını verirken, bizim çalışmamızda da benzer şekilde en yüksek oranda (%62,2) 'tv-radyo' ve daha sonra 'sosyal çevre-arkadaş' (%32,2) cevapları verilmiştir (14). Televizyonun yaygın kullanılan bir kitle-iletişim aracı olmasının ve son yıllarda doku-organ nakli ile ilgili haber ve konuların televizyonda daha fazla yer almasının bunda rolü olabilir. Başal (2015) ve Panwar vd. (2016) tarafından yapılan çalışma sonuçlarında da; organ bağışına

yönelik bilgi eksikliği ve korkuyu gideren medya ve bilinçlendirme kampanyalarının gerekliliğine işaret edilmekte; tv,medya, internet ve bilinçli programlar yardımıyla bağış oranlarının yükseltilebileceği belirtilmektedir (15, 16). Çalışmamızda bilgi kaynağı olarak sosyal çevre ve arkadaşların ikinci sırada yer alıyor olması, halktan belli grupların eğitiminin yalnızca kendisiyle sınırlı kalmayıp diğer kişileri de etkileyebileceğini ve böylece kişilerin bilgi düzeyinin ve farkındalığının artacağını düşündürmektedir.

Bu çalışmada hangi doku ve organların naklinin yapılabildiği bilgisinin sorgulandığı soruya katılımcılar %85,6 'böbrek', %69,3 'kalp', %67,6 'karaciğer' cevaplarını vermiştir. Tamuli'nin; kornea ve göz naklinde son zamanlarda atılım yapan Hindistan'da yaptığı bir çalışmada, aynı soruya %82,5 oranında 'göz', %77,5 oranında 'böbrek' ve %35,8 oranında 'karaciğer' yanıtları gelmiştir (17). Farklılığın nedeni; nakli yapılan organ türü ve sayılarının ülkeler arası farklılığından ve medyadan halka duyurulma durumunun değişmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın doku-organ bağışının dini açıdan uygun olduğuna dair fetvası olduğunu bildiğini belirtenlerin oranı %89,4'tür, buna karşın çalışmaya katılan din görevlilerinin %66,4'ü organ bağışının dini açıdan uygun olduğunu, %9,4'ü uygun olmadığını düşündüğünü ve %24,1'i de kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Antalya'da 291 din görevlisi üzerinde yapılan çalışmada ise katılımcıların %86'sı bağış yapmanın İslam dinine uygun olduğunu belirtmişlerdir (4). Doğu Karadeniz'de yapılan bir çalışmada din görevlilerinin %83,3'ü organ bağışının dini açıdan uygun olduğunu düşünmektedir (18). Kahramanmaraş'ta ise din görevlilerinin %88,2'si organ bağışını dinlerine göre uygun bulmuştur (19). Bizim çalışmamızda ise bu oranın %66,4 olması ve organ bağışının dinen uygun olduğunu düşünenlerde ve organ bağışı hakkında bilgisi olduğunu belirtenlerde organ bağışında bulunma isteğinin istatistiksel anlamlı olarak fazla bulunması da Kayseri ilinde din görevlilerine yönelik konu hakkında eğitim verilmesinin faydalı olabileceğini düşündürmektedir. Isparta'da din görevlilerinde

yapılan bir çalışmada; din görevlileri, halka organ bağışı konusunda rol model olması gerekir diyenlerin oranı %80,6'dır(20). Benzer şekilde bizim çalışmamızda organ bağışı hususunda din adamları öncülük etmeli diyenler %77,6'dır. Aynı zamanda çalışmamıza katılan din görevlilerine etrafındaki kişilerce organ bağışının uygun olup olmadığının sorulma oranı %83,5, bir diğer çalışmanın yapıldığı yer Zeytinburnu'nda bu oranın %70 olması da din görevlilerinin bağış konusunda halkı etkileyecek bir mecra olduğunu düşündürüp eğitim gerekliliğini desteklemektedir (21).

Çalışmamızda katılımcıların sadece %27,6'sı organ bağışında bulunmak istediğini %49,1'i ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Aijing tarafından Çin'de yetişkin popülasyon üzerinde yapılan çalışmada organ bağışında bulunmak isteyenlerin oranı %38,9, Nordfalk'ın çalışmasında ise organ bağışında bulunmak istediğini belirtenlerin oranı %85,0 olarak bulunmuştur (22, 23). Bu farklı oranlar toplumların inanç yapılarının farklılığı, eğitim düzeyleri, geleneksel inanışlar, vücut ve organ bütünlüğüne bakış açıları ve organ bağışı hakkında farkındalık düzeylerinden kaynaklanıyor olabilir.

Süleyman Demirel Üniversitesi Mediko-Sosyal Polikliniği'nde üniversite personeliyle gerçekleştirilen bir çalışmada kişilerin %72,0'si doku-organ bağışı hakkındaki bilgilerini yeterli bulduğunu belirtirken, Zeytinburnu'nda din görevlileri üzerinde yapılan çalışmada %22,5'i, çalışmamıza katılanların ise sadece %20,7'si doku-organ bağışı hakkındaki bilgilerini yeterli gördüğünü, %66,4'ü ise yetersiz bulduğunu belirtmiştir (21, 24). Bunun nedeni mediko-sosyal polikliniğinin tıp fakültesi içinde yer alması ve hizmet alıcıların çoğunluğunu doku-organ bağışı konusunda daha bilgili bir grup olduğu varsayılan sağlık personelinin oluşturuyor olması olabilir.

Okka ve Demireli tarafından sağlık ocaklarına başvuran bireylerde yapılan çalışmada organ bağışında bulunmak isteme nedeni olarak katılımcıların %73,8'i hayat kurtarma düşüncesinden dolayı olduğunu belirtirken, organ bağışında bulunmak istemeyenler neden olarak ise; cesedine müdahale edilmesini istemediğini (%32,4) ve

dini inancından dolayı uygun görmediğini (%25,0) belirtmiştir (25). Çalışmamızda ise organ bağışında bulunmak isteme nedeni olarak benzer şekilde ilk sırada (%70,2) hayat kurtarma düşüncesi gelmektedir. Organ bağışında bulunmak istememe nedeni olarak ise dini açıdan uygun olmadığı

düşüncesi (%31,6) ve cesede müdahaleyi istememe (%25,7) nedenleri ilk iki sıradadır. Doku-organ bağışında bulunmak isteme ve istememe nedenleri açısından din görevlileri ile sağlık ocağına başvuran yetişkin grup benzerlik göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmaya katılanların organ bağışı ile ilgili en çok bilgi edindikleri kaynak televizyon-radyo olduğu için bu mecralarda konuyla ilgili uzman sağlık profesyonelleri ve din görevlileri tarafından bilgilendirici programlar yapılabilir, ayrıca sosyal sorumluluk projesi olarak sık izlenen programlarda konuya yer verilerek farkındalığın artırılması sağlanabilir. Yine bu programlarda toplum organ bağışı konusunda bilinçlendirilirken doğru bilgilerin yerleşmesi amacıyla hangi organ-dokuların bağışı ve nakli yapılabildiği, hangi şartlarda yapılabildiği gibi bilgilerin verilmesi sağlanabilir.

Organ bağışı konusunda bilgisi olduğunu belirtenlerde bağışta bulunmaya istekli olma durumu, kısmen bilgisi olduğunu ya da olmadığını belirtenlere göre anlamlı olarak yüksektir.

Din görevlileri, halkı yönlendirme konusunda kendilerini sorumlu hissetmektedir ve bu konuda rol model olma pozisyonundadır. Din görevlilerinde, sağlık personeline oranla bağış konusunda bilgisini yeterli görme oranı ise düşüktür. Alanında uzman sağlık profesyonelleri tarafından bu gruba yönelik bilgilendirici eğitim ve

toplantılarla, din görevlilerinin bilgi düzeylerinin artırılması, bu husustaki eksik ya da yanlış bilgilerin giderilmesi ile yalnızca din görevlilerinde değil genel olarak toplumda olumlu yönde bilgi ve tutum değişikliği sağlanabilir.

Organ bağışı yapmak istemeyen bireylerin en çok belirttiği sebebin dini inanışa uygun olmadığı düşüncesi olması nedeniyle din görevlileri öncelikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görüşleri ve organ bağışı ile ilgili diğer konular hakkında bilgilendirilmeli daha sonra halkı bilgilendirme ve yönlendirme noktasında desteklenmelidir.

Araştırmanın kısıtlılıkları: Çalışma din görevlilerinin tamamında yapılmadığı için bulgular tüm gruba genellenemeyebilir. Bilgi sorgulamalarında kişilerin beyanı esas alındığı için gerçekten bilgi sahibi olup olmadıkları konusundaki oranları yansıtmayabilir.

Teşekkür

Çalışmanın yürütülmesi sırasındaki katkıları nedeniyle Kayseri il ve ilçe müftülükleri personeline teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Donutlu AÇ. Organ bağıışı ve naklinde etik, dinsel ve yasal yaklaşımlar. *Diyaliz, Transplantasyon ve Yanık*. 2004;15: 69-76.
2. Özdag N. Organ nakli ve bağıışına toplumun bakışı. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2001;5:46-55.
3. Gül A, Gençtürk N, Yürügen B. Sürücü kursuna başvuran adayların organ bağıışı konusundaki düşünceleri. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*. 2004;1:51-5.
4. Keçecioglu N, Tuncer M, Yüçetin L, Akaydin M, Yakupoğlu G. Attitudes of religious people in Turkey regarding organ donation and transplantation. *Transplant Proc*. 2000;32:629-30.
5. Türkiye Organ Nakli Vakfı. 2002-2013 Türkiye Organ Bağıışı ve Nakline İlişkin Tablo ve Grafikler. [cited 2021 Apr 8] Available from: <http://tonv.org.tr/admin/pages/files/TURKEY-2002-2013-ORGAN-DONATION-AND-TRANSPLANTATION-STATISTICS.pdf>
6. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Organ, Doku Nakli ve Diyaliz Hizmetleri Daire Başkanlığı. Karar Destek Sistemi [cited 2021 Apr 8] Available from: https://organkds.saglik.gov.tr/dss/PUBLIC/Transplant_Solid_Organ.aspx
7. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Organ, Doku Nakli ve Diyaliz Hizmetleri Daire Başkanlığı. Karar Destek Sistemi. [cited 2021 Apr 8] Available from: https://organkds.saglik.gov.tr/dss/PUBLIC/WL_Kidney.aspx
8. Düzenli Y. İslami kaynaklar açısından organ nakli. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku Tarihi*. 2005;13(2):125-30.
9. Yüçetin L, Keçecioglu N, Ersoy FF. Türkiye'de organ bağıışı ve nakline bir bakış. *Diyaliz Transplantasyon ve Yanık*. 2003;14(2):115-8.
10. Özkan S, Yılmaz E. Hasta yakınlarının organ bağıışı ile ilgili bilgi ve tutumları. *Aile ve Toplum*. 2009;5(17):18-29.
11. Vicdan A, Peker S, Üçer B. Determination of the Attitudes of Akşehir Health High School Students Concerning Organ Donation. *TAF Prev Med Bull*. 2011;10(2):175-80.
12. Özmen D, Çetinkaya A, Sarızeybek B, Zeybek A. Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin organ bağıışına ilişkin bilgi ve görüşleri. *Türkiye Klinikleri J Med Sci*. 2008;28:311-8.
13. Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu 396 sayılı Karar (Karar no:13). 1980. <https://kurul.diyamet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/9669/organ-naklin-in-dini-hukmu>
14. Kavurmacı M, Karabulut N, Koç A. The knowledge and views of university students about organ donation. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2014;11(2):15-21.
15. Başal B. The reasons of low organ donation rates and remedy suggestions: a field survey. *International Journal of Social Science*. 2015;33:207-21.
16. Panwar R, Sujoy P, Nihar RD, Peush S, Aarti V, Mahesh CM. Why are we poor organ donors: a survey focusing on attitudes of the lay public from Northern India. *Journal of Clinical and Experimental Hepatology*. 2016;6(2): 81-6.
17. Tamuli RP, Sarmah S, Saikia B. Organ donation-attitude and awareness among undergraduates and postgraduates of North-East India. *J Family Medicine Primary Care*. 2019 Jan;8(1):130-6.
18. Turkyilmaz S, Topbas M, Ulusoy S et al. Attitudes and behavior regarding organ donation and transplantation on the part

- of religious officials in the Eastern Blacksea Region of Turkey. *Transplantation Proceedings*. 2013;45: 864-8.
19. Ozer A, Ekerbicer H, Celik O Nacar M. Knowledge, attitudes, and behaviors of officials of religion about organ donation in Kahramanmaras, an Eastern Mediterranean city of Turkey. *Transplantation Proceedings*. 2010;42: 3363-7.
20. Uskun E, Ozturk M. Attitudes of Islamic religious officials toward organ transplant and donation. *Clin Transplant*. 2013;27: e37-e41.
21. Tarhan M, Dalar L, Yıldırımoglu H, Sayar A, Altin S. The view of religious officials on organ donation and transplantation in the zeytinburnu district of Istanbul. *J Relig Health* 2015;54:1975.
22. Aijing L, Wenzhao X, Wei W. Public opinion on organ donation after death and its influence on attitudes toward organ donation. *Annals of Transplantation*. 2016;21:516-24.
23. Nordfalk F, Olejaz M. From motivation to acceptability: a survey of public attitudes towards organ donation in Denmark. *Transplantation Research*. 2016;5:5. Available from: www.biomedcentral.com
24. Akış M, Katırcı E, Uludağ H, Küçükkılıç B. Süleyman Demirel Üniversitesi personelinin organ-doku bağıışı ve nakli hakkındaki bilgi ve tutumları. *S.D.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*. 2008;15(4):28-33.
25. Okka B, Demireli O. Konya ilinde halkın organ bağıışı konusuna bakış açılarının değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*. 2008;16:148-58.